

Reakciófrontok stabilitásának vizsgálata sztochasztikus szimulációval

Izsák Ferenc
ELTE TTK Alkalmazott Analízis és Számításmatematikai
Tanszék

FRK szeminárium, BME

2012. február 28.

Munkatárs: Nagy Noémi, ELTE TTK Alkalmazott Analízis és
Számításmatematikai Tanszék

Megfigyelések - reakciófrontok terjedése

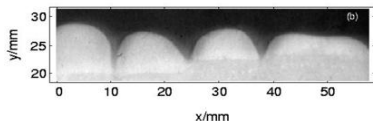
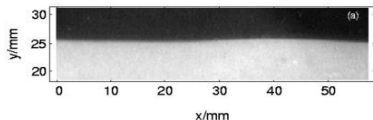
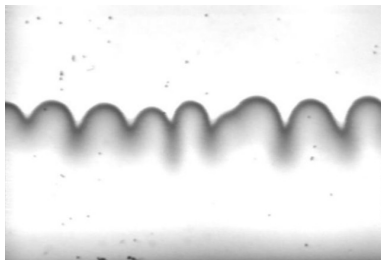
- ▶ Két konkrét reakcióban:

Megfigyelések - reakciófrontok terjedése

- ▶ Két konkrét reakcióban:

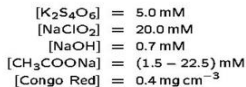
Megfigyelések - reakciófrontok terjedése

- ▶ Két konkrét reakcióban:

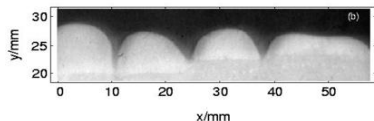
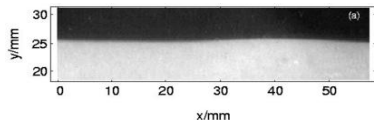
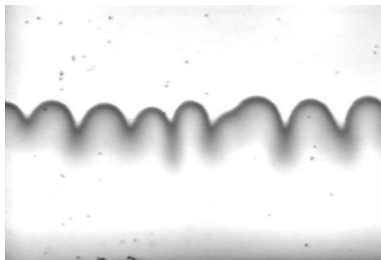
Images of fronts developed from planar initiation:
(a) $c_M = 6.0 \text{ mM}$ (20% binding of H^+) at $t = 2 \text{ h}$;
(b) $c_M = 21.0 \text{ mM}$ (70% binding of H^+) at $t = 12 \text{ h}$.

The reactant concentrations:

Megfigyelések - reakciófrontok terjedése

- ▶ Két konkrét reakcióban:

Images of fronts developed from planar initiation:
(a) $c_M = 6.0 \text{ mM}$ (20% binding of H^+) at $t = 2 \text{ h}$;
(b) $c_M = 21.0 \text{ mM}$ (70% binding of H^+) at $t = 12 \text{ h}$.

The reactant concentrations:

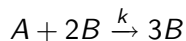
$[\text{K}_2\text{S}_4\text{O}_6] = 5.0 \text{ mM}$
 $[\text{NaClO}_2] = 20.0 \text{ mM}$
 $[\text{NaOH}] = 0.7 \text{ mM}$
 $[\text{CH}_3\text{COONa}] = (1.5 - 22.5) \text{ mM}$
 $[\text{Congo Red}] = 0.4 \text{ mg cm}^{-3}$

RD rendszer

- ▶ A reakcióséma:

RD rendszer

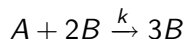
- ▶ A reakcióséma:

- ▶ Köbös autokatalízis.

RD rendszer

- ▶ A reakcióséma:

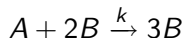
- ▶ Köbös autokatalízis.
- ▶ A RD - rendszer:

$$\begin{aligned}\frac{\partial a}{\partial t} &= D_A \nabla^2 a - kab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D_B \nabla^2 b + kab^2,\end{aligned}\tag{1}$$

RD rendszer

- ▶ A reakcióséma:

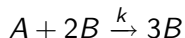
- ▶ Köbös autokatalízis.
- ▶ A RD - rendszer:

$$\begin{aligned}\frac{\partial a}{\partial t} &= D_A \nabla^2 a - kab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D_B \nabla^2 b + kab^2,\end{aligned}\tag{1}$$

- ▶ a és b változói: $(t, x, y) \in (0, T) \times (0, X) \times (0, Y)$,

RD rendszer

- ▶ A reakcióséma:

- ▶ Köbös autokatalízis.
- ▶ A RD - rendszer:

$$\begin{aligned}\frac{\partial a}{\partial t} &= D_A \nabla^2 a - kab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D_B \nabla^2 b + kab^2,\end{aligned}\tag{1}$$

- ▶ a és b változói: $(t, x, y) \in (0, T) \times (0, X) \times (0, Y)$,
  - ▶ D_A és D_B : diffúziós együtthatókat.

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en
- ▶ utazó hullám megoldás sebességének becslése [Billingham, Needham '91], [Qi '09].

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en
- ▶ utazó hullám megoldás sebességének becslése [Billingham, Needham '91], [Qi '09].
- ▶ Neumann-féle stabilitás-analízis: harmonikus perturbáció hatásának vizsgálata [Yang '02]:

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en
- ▶ utazó hullám megoldás sebességének becslése [Billingham, Needham '91], [Qi '09].
- ▶ Neumann-féle stabilitás-analízis: harmonikus perturbáció hatásának vizsgálata [Yang '02]:
  - ▶ A sebességtől is függ, instabil lesz-e.

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en
- ▶ utazó hullám megoldás sebességének becslése [Billingham, Needham '91], [Qi '09].
- ▶ Neumann-féle stabilitás-analízis: harmonikus perturbáció hatásának vizsgálata [Yang '02]:
  - ▶ A sebességtől is függ, instabil lesz-e.
  - ▶ $D \ll 1$ esetén lehet instabil.

Front stabilitásának vizsgálata - elméleti módszer

- ▶ PDE megoldása: egyenes front $\rightarrow$ egyenes front
- ▶ front: utazó hullám megoldás $\mathbb{R}$ -en
- ▶ utazó hullám megoldás sebességének becslése [Billingham, Needham '91], [Qi '09].
- ▶ Neumann-féle stabilitás-analízis: harmonikus perturbáció hatásának vizsgálata [Yang '02]:
  - ▶ A sebességtől is függ, instabil lesz-e.
  - ▶ $D \ll 1$ esetén lehet instabil.
  - ▶ A becslések nem élesek.

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \frac{\partial a}{\partial t} &= 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 a - 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D \cdot 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 b + 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2. \end{aligned} \tag{2}$$

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \frac{\partial a}{\partial t} &= 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 a - 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D \cdot 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 b + 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2. \end{aligned} \tag{2}$$

- ▶ Kezdetben $x = x_0 \ll X$ helyen választják el a reagenseket:

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \frac{\partial a}{\partial t} &= 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 a - 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D \cdot 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 b + 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2. \end{aligned} \quad (2)$$

- ▶ Kezdetben $x = x_0 \ll X$ helyen választják el a reagenseket:

$$a(0, x, y) = \begin{cases} 0 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0.048 \cdot D \text{ M} & x > x_0, \end{cases} \quad b(0, x, y) = \begin{cases} 0.048 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0 \text{ M} & x > x_0. \end{cases} \quad (3)$$

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \frac{\partial a}{\partial t} &= 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 a - 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D \cdot 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 b + 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2. \end{aligned} \quad (2)$$

- ▶ Kezdetben $x = x_0 \ll X$ helyen választják el a reagenseket:

$$a(0, x, y) = \begin{cases} 0 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0.048 \cdot D \text{ M} & x > x_0, \end{cases} \quad b(0, x, y) = \begin{cases} 0.048 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0 \text{ M} & x > x_0. \end{cases} \quad (3)$$

A tartomány jobb és bal oldalán: fix koncentrációk, nulla

Valós paraméterek, mellékfeltételek

- ▶ Kísérlet egy jodát - arzénessav reakcióban [Horváth D. '94]:

$$D_A = \frac{D_B}{D} = 2 \cdot 10^{-5} \text{ cm}^2 \text{ s}^{-1}, \quad k = 9 \cdot 10^3 \text{ M}^{-3} \text{ s}^{-1} \quad Y = 4 \text{ cm},$$

vagyis a következő PDE rendszert kapjuk:

$$\begin{aligned} \frac{\partial a}{\partial t} &= 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 a - 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2, \\ \frac{\partial b}{\partial t} &= D \cdot 2 \cdot 10^{-5} \nabla^2 b + 9 \cdot 10^3 \cdot ab^2. \end{aligned} \quad (2)$$

- ▶ Kezdetben $x = x_0 \ll X$ helyen választják el a reagenseket:

$$a(0, x, y) = \begin{cases} 0 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0.048 \cdot D \text{ M} & x > x_0, \end{cases} \quad b(0, x, y) = \begin{cases} 0.048 \text{ M} & x \leq x_0 \\ 0 \text{ M} & x > x_0. \end{cases} \quad (3)$$

A tartomány jobb és bal oldalán: fix koncentrációk, nulla

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.
  - ▶ L_y függ D és T értékétől.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.
  - ▶ L_y függ D és T értékétől.
- ▶ Első 5 oszlop: a rács „bal fele” (5. oszlop - x_0), a többi a „jobb fele”.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.
  - ▶ L_y függ D és T értékétől.
- ▶ Első 5 oszlop: a rács „bal fele” (5. oszlop - x_0), a többi a „jobb fele”.
- ▶ Valós paraméterek

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.
  - ▶ L_y függ D és T értékétől.
- ▶ Első 5 oszlop: a rács „bal fele” (5. oszlop - x_0), a többi a „jobb fele”.
- ▶ Valós paraméterek
  - ▶ rácshosszok: $h_x = h_y = 0.04$ cm.

További paraméterek

- ▶ Térbeli diszkretizáció: $L_y \times 100$ -as rács.
  - ▶ L_y elég hosszú, hogy a homogén peremfeltétel reális legyen.
  - ▶ L_y elég rövid, hogy a szimulációs idő rövid legyen.
  - ▶ L_y függ D és T értékétől.
- ▶ Első 5 oszlop: a rács „bal fele” (5. oszlop - x_0), a többi a „jobb fele”.
- ▶ Valós paraméterek
  - ▶ rácshosszok: $h_x = h_y = 0.04$ cm.
  - ▶ időlépés: $\delta_t = 0.1$ s, $T = 2.5$ h.

Determinisztikus szimuláció

- ▶ Kezdeti feltételek: $a(0, x, y) = 0.048$ és $b(0, x, y) = 0.048$ a tartomány jobb ill. bal felében.

Determinisztikus szimuláció

- ▶ Kezdeti feltételek: $a(0, x, y) = 0.048$ és $b(0, x, y) = 0.048$ a tartomány jobb ill. bal felében.
- ▶ Explicit Euler-módszer.

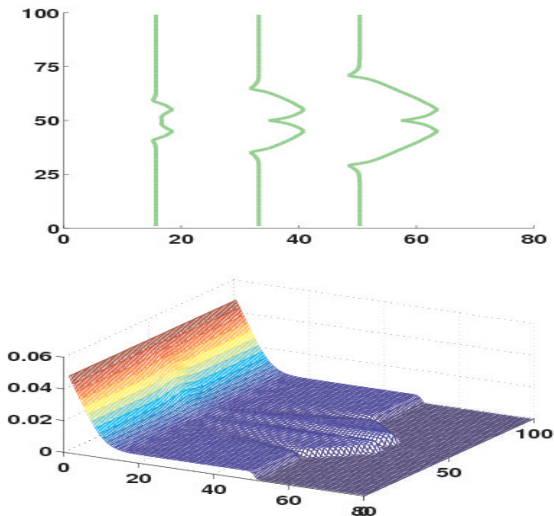
Determinisztikus szimuláció

- ▶ Kezdeti feltételek: $a(0, x, y) = 0.048$ és $b(0, x, y) = 0.048$ a tartomány jobb ill. bal felében.
- ▶ Explicit Euler-módszer.
- ▶ Perturbáció: a 6. oszlop néhány középső tagjában is $b(0, x, y) = 0.048$.

Determinisztikus szimuláció

- ▶ Kezdeti feltételek: $a(0, x, y) = 0.048$ és $b(0, x, y) = 0.048$ a tartomány jobb ill. bal felében.
- ▶ Explicit Euler-módszer.
- ▶ Perturbáció: a 6. oszlop néhány középső tagjában is $b(0, x, y) = 0.048$.
- ▶ Példa instabil reakciófrontra; $D = 0.1$.

Példa instabil reakciófrontra

Sztochasztikus szimuláció: alapelv

- ▶ A szimuláció diszkrét: $a(t, x, y)$, $b(t, x, y)$ az egyes részecskék száma t -ben.

Sztochasztikus szimuláció: alapelv

- ▶ A szimuláció diszkrét: $a(t, x, y)$, $b(t, x, y)$ az egyes részecskék száma t -ben.
- ▶ Csak a diffúzió szimulációja sztochasztikus.

Sztochasztikus szimuláció: alapelv

- ▶ A szimuláció diszkrét: $a(t, x, y)$, $b(t, x, y)$ az egyes részecskék száma t -ben.
- ▶ Csak a diffúzió szimulációja sztochasztikus.
- ▶ Nem az egyes részecskéket mozgatjuk, hanem időlépésenként többet; a [Vamos 03'] munka többdim. általánosítása:

Sztochasztikus szimuláció: alapelv

- ▶ A szimuláció diszkrét: $a(t, x, y)$, $b(t, x, y)$ az egyes részecskék száma t -ben.
- ▶ Csak a diffúzió szimulációja sztochasztikus.
- ▶ Nem az egyes részecskéket mozgatjuk, hanem időlépésenként többet; a [Vamos 03'] munka többdim. általánosítása:
  - ▶ Adott idő alatt egy helyről elmozduló részecskék száma binomiális eloszlású, ezen belül az egyes irányokba mozdulók száma is. Ezek aránya r_A és r_B , ahol

$$D_A = \frac{r_A \delta_x^2}{4\delta_t}, \quad D_B = \frac{r_B \delta_x^2}{4\delta_t}, \quad (5)$$

Sztocasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradiensre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradiensre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ Diszkrét szimuláció arra.

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradientsre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ Diszkrét szimuláció arra.
  - ▶ Eredeti mennyiség: integrálással.

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradiensre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ Diszkrét szimuláció arra.
  - ▶ Eredeti mennyiség: integrálással.
- ▶ Indoklás: kevés részecske - kis számítási idő, de nagy szórás.

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradientsre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ Diszkrét szimuláció arra.
  - ▶ Eredeti mennyiség: integrálással.
- ▶ Indoklás: kevés részecske - kis számítási idő, de nagy szórás.
- ▶ Indoklás: szórás csökkentése: integrálás.

Sztochasztikus szimuláció: a szokásos megközelítés

- ▶ Gradient random walk (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ A gradientsre vonatkozó egyenlet. (reakció-diffúziós egyenletekre: [Sherman '94]).
  - ▶ Diszkrét szimuláció arra.
  - ▶ Eredeti mennyiség: integrálással.
- ▶ Indoklás: kevés részecske - kis számítási idő, de nagy szórás.
- ▶ Indoklás: szórás csökkentése: integrálás.
- ▶ Konvergenciaeredmények: [Lu '98].

Az algoritmus - egy időlépés

- ▶ Kiszámítjuk a mozgó részecskék számát:

$$a_m(t, x, y) = \lceil r_A \cdot A(t, x, y) \rceil \quad b_m(t, x, y) = \lceil r_B \cdot B(t, x, y) \rceil$$

Az algoritmus - egy időlépés

- ▶ Kiszámítjuk a mozgó részecskék számát:

$$a_m(t, x, y) = \lceil r_A \cdot A(t, x, y) \rceil \quad b_m(t, x, y) = \lceil r_B \cdot B(t, x, y) \rceil$$

- ▶ Binomiális eloszlású véletlenszámokat generálunk az alábbi paraméterekkel: $(a_m(t, x, y), 0.5)$ és $(b_m(t, x, y), 0.5)$. Ezeket $a_{mh}(t, x, y)$, ill. $b_{mh}(t, x, y)$ jelöli: vízszintesen mozog ennyi, a többi függőlegesen.

Az algoritmus - egy időlépés

- ▶ Kiszámítjuk a mozgó részecskék számát:

$$a_m(t, x, y) = \lceil r_A \cdot A(t, x, y) \rceil \quad b_m(t, x, y) = \lceil r_B \cdot B(t, x, y) \rceil$$

- ▶ Binomiális eloszlású véletlenszámokat generálunk az alábbi paraméterekkel: $(a_m(t, x, y), 0.5)$ és $(b_m(t, x, y), 0.5)$. Ezeket $a_{mh}(t, x, y)$, ill. $b_{mh}(t, x, y)$ jelöli: vízszintesen mozog ennyi, a többi függőlegesen.
- ▶ Binomiális eloszlású véletlenszámokat generálunk az alábbi paraméterekkel: $(a_{mh}(t, x, y), 0.5)$ és $(b_{mh}(t, x, y), 0.5)$. Ennyi részecske mozog a fentiekből jobbra, ill. balra.

Az algoritmus - egy időlépés

- ▶ Kiszámítjuk a mozgó részecskék számát:

$$a_m(t, x, y) = \lceil r_A \cdot A(t, x, y) \rceil \quad b_m(t, x, y) = \lceil r_B \cdot B(t, x, y) \rceil$$

- ▶ Binomiális eloszlású véletlenszámokat generálunk az alábbi paraméterekkel: $(a_m(t, x, y), 0.5)$ és $(b_m(t, x, y), 0.5)$. Ezeket $a_{mh}(t, x, y)$, ill. $b_{mh}(t, x, y)$ jelöli: vízszintesen mozog ennyi, a többi függőlegesen.
- ▶ Binomiális eloszlású véletlenszámokat generálunk az alábbi paraméterekkel: $(a_{mh}(t, x, y), 0.5)$ és $(b_{mh}(t, x, y), 0.5)$. Ennyi részecske mozog a fentiekből jobbra, ill. balra.
- ▶ Minden pontra kiszámítva ezt, összeszámoljuk, hány részecske lenne ez alapján a következő időlépésben (x, y) -ban:
Ezeket $a_s(t, x, y)$, ill. $b_s(t, x, y)$ jelöli.

Az algoritmus - egy időlépés(folyt.)

- ▶ Kiszámítjuk a reakció során keletkezett mennyiségeket is; végrehajtjuk az időlépést:

Az algoritmus - egy időlépés(folyt.)

- ▶ Kiszámítjuk a reakció során keletkezett mennyiségeket is; végrehajtjuk az időlépést:

$$\begin{aligned}a(t + \delta_t, x, y) &= a(t, x, y) - \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y), \\b(t + \delta_t, x, y) &= b(t, x, y) + \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y).\end{aligned}\tag{6}$$

- ▶ Részecskeszámok, paraméterek:

Az algoritmus - egy időlépés(folyt.)

- ▶ Kiszámítjuk a reakció során keletkezett mennyiségeket is; végrehajtjuk az időlépést:

$$\begin{aligned}a(t + \delta_t, x, y) &= a(t, x, y) - \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y), \\ b(t + \delta_t, x, y) &= b(t, x, y) + \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y).\end{aligned}\tag{6}$$

- ▶ Részecskeszámok, paraméterek:
  - ▶ $1.5 \cdot 10^5$ részecske a nemnulla kezdeti feltételek esetén.

Az algoritmus - egy időlépés(folyt.)

- ▶ Kiszámítjuk a reakció során keletkezett mennyiségeket is; végrehajtjuk az időlépést:

$$\begin{aligned}a(t + \delta_t, x, y) &= a(t, x, y) - \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y), \\b(t + \delta_t, x, y) &= b(t, x, y) + \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y).\end{aligned}\tag{6}$$

- ▶ Részecskeszámok, paraméterek:
  - ▶ $1.5 \cdot 10^5$ részecske a nemnulla kezdeti feltételek esetén.
  - ▶ $1 \text{ M} - \frac{1.5 \cdot 10^5}{0.048}$ részecske

Az algoritmus - egy időlépés(folyt.)

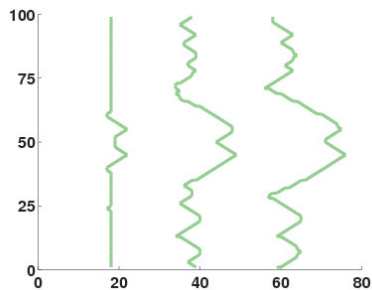
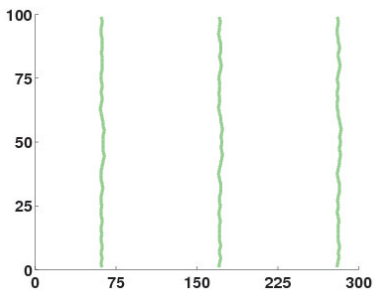
- ▶ Kiszámítjuk a reakció során keletkezett mennyiségeket is; végrehajtjuk az időlépést:

$$\begin{aligned}a(t + \delta_t, x, y) &= a(t, x, y) - \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y), \\ b(t + \delta_t, x, y) &= b(t, x, y) + \delta_t \cdot 9 \cdot 10^{-10} \cdot a_{\delta_t}(t, x, y) b_{\delta_t}^2(t, x, y).\end{aligned}\tag{6}$$

- ▶ Részecskeszámok, paraméterek:
  - ▶ $1.5 \cdot 10^5$ részecske a nemnulla kezdeti feltételek esetén.
  - ▶ $1 \text{ M} - \frac{1.5 \cdot 10^5}{0.048}$ részecske
  - ▶ Innen kaphatók a (6) séma paraméterei.

Egy szimuláció a sztochasztikus esetben

- ▶ Stabil és instabil reakciófrontok a sztochasztikus esetben: szintvonalak $D = 0.25$ (bal oldal) és $D = 0.1$ (jobb oldal) esetén 15000, 45000 és 75000 lépés után.

Instabilitás

- ▶ Ugyanazt a rögzített perturbációt alkalmaztuk:

Instabilitás

- ▶ Ugyanazt a rögzített perturbációt alkalmaztuk:
a 6. oszlop középső 11 cellájában is legyen
 $b(0, x, y) = 1.5 \cdot 10^5$.
- ▶ Reakciófront helyzete

Instabilitás

- ▶ Ugyanazt a rögzített perturbációt alkalmaztuk:
a 6. oszlop középső 11 cellájában is legyen
 $b(0, x, y) = 1.5 \cdot 10^5$.
- ▶ Reakciófront helyzete
  - ▶ sztochasztikus eset: $D \cdot 0.75 \cdot 10^5$ értékhez tartozó szintvonal,
x komponenseinek szórása

Instabilitás

- ▶ Ugyanazt a rögzített perturbációt alkalmaztuk:
a 6. oszlop középső 11 cellájában is legyen
 $b(0, x, y) = 1.5 \cdot 10^5$.
- ▶ Reakciófront helyzete
  - ▶ sztochasztikus eset: $D \cdot 0.75 \cdot 10^5$ értékhez tartozó szintvonal,
x komponenseinek szórása
  - ▶ determinisztikus eset: $D \cdot 0.5 \cdot 0.048$ értékhez tartozó
szintvonal.

Instabilitás

- ▶ Ugyanazt a rögzített perturbációt alkalmaztuk:
a 6. oszlop középső 11 cellájában is legyen
 $b(0, x, y) = 1.5 \cdot 10^5$.
- ▶ Reakciófront helyzete
  - ▶ sztochasztikus eset: $D \cdot 0.75 \cdot 10^5$ értékhez tartozó szintvonal,
x komponenseinek szórása
  - ▶ determinisztikus eset: $D \cdot 0.5 \cdot 0.048$ értékhez tartozó
szintvonal.
- ▶ Reakciófront helyzetének szórása: az egyes x komponensek
szórása.

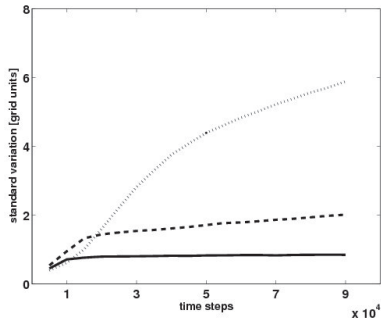
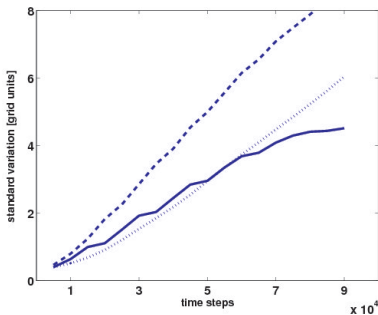

Instabilitás - szimulációs eredmények

- ▶ Balra: determinisztikus, jobbra: sztochasztikus szimulációk.

Instabilitás - szimulációs eredmények

- ▶ Balra: determinisztikus, jobbra: sztochasztikus szimulációk.

ábra: A reakciófront x irányú pozíciójának szórása különböző D értékekre: $D = 0.1$ (pontosított vonal), 0.17 (szaggatott vonal) és 0.25 (folytonos vonal) 6 futtatásból átlagolva.

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:
  - ▶ P_0 : nincs perturbáció

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:
  - ▶ $P0$: nincs perturbáció
  - ▶ $P1$: középső 11 cella

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:
  - ▶ $P0$: nincs perturbáció
  - ▶ $P1$: középső 11 cella
  - ▶ $P2$: középső 27 cella

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:
  - ▶ P_0 : nincs perturbáció
  - ▶ P_1 : középső 11 cella
  - ▶ P_2 : középső 27 cella
  - ▶ P_3 : a 10-20 és a 43-53 cellák

Instabilitás - különböző perturbációk

- ▶ A hatodik oszlop celláinak egy részét állítjuk be olyanra, amilyen a kezdeti feltétel a bal oldalon:
  - ▶ P_0 : nincs perturbáció
  - ▶ P_1 : középső 11 cella
  - ▶ P_2 : középső 27 cella
  - ▶ P_3 : a 10-20 és a 43-53 cellák
  - ▶ P_4 : középső 45 cella

Instabilitás - szimulációs eredmények I.

- ▶ Összehasonlítás különböző D értékekre; minden esetben $P1$ -et alkalmazva; $N_{\delta_t} = 1000$ lépésszám.

N_{δ_t}	diffúziós ráta (D) & szimulációs módszer											
	0.05		0.1		0.15		0.2		0.25		0.3	
	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.
15	0.42	0.55	0.68	1.01	1.20	1.50	1.23	1.07	1.00	0.77	0.34	0.
30	0.49	0.97	1.53	2.82	2.80	2.04	2.67	1.24	1.92	0.80	0.76	0.
45	0.57	1.72	2.54	4.08	4.43	2.22	4.05	1.30	2.84	0.82	1.11	0.
60	0.70	2.72	3.73	4.83	6.20	2.36	5.39	1.35	3.68	0.84	1.51	0.
75	0.82	3.78	4.85	5.37	7.66	2.51	6.44	1.39	4.30	0.84	1.91	0.
90	0.99	4.96	6.04	5.83	9.06	2.67	6.92	1.41	4.71	0.85	2.20	0.

Instabilitás - szimulációs eredmények II:

- Összehasonlítás különböző perturbációkra $D = 0.17$ esetén.

N_{δ_t}	perturbáció & szimulációs módszer									
	P0		P1		P2		P3		P4	
	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.	det.	szt.
15000	0	0.80	1.24	1.33	1.23	1.28	1.56	1.54	1.07	1.22
30000	0	1.09	2.86	1.54	2.83	1.49	3.15	1.84	2.53	1.47
45000	0	1.20	4.54	1.65	4.44	1.62	4.15	1.97	3.94	1.60
60000	0	1.28	6.15	1.79	5.87	1.74	4.22	2.08	5.02	1.72
75000	0	1.35	7.49	1.89	6.87	1.88	4.21	2.16	5.39	1.80
90000	0	1.42	8.60	2.01	7.33	2.02	4.20	2.21	5.41	1.86

Instabilitás - szimulációs eredmények III:

- ▶ Monte Carlo - hiba, azaz mennyire megbízható egy szimulációs eredmény?

Instabilitás - szimulációs eredmények III:

- ▶ Monte Carlo - hiba, azaz mennyire megbízható egy szimulációs eredmény?
- ▶ A front pozíciójának relatív szórása 90000 időlépés után (%) különböző y értékekre.

y	diffúziós ráta (D) & perturbáció							
	0.05, P1	0.10, P1	0.15, P1	0.17, P0	0.17, P2	0.17, P3	0.17, P4	0.20
10	2.10	3.23	1.03	0.73	0.43	0.81	0.25	0.3
30	0.34	2.89	1.83	0.46	0.30	0.08	0.52	0.0
50	0.40	0.35	0.21	0.85	0.48	0.36	0.90	0.3
70	1.45	0.75	1.18	1.29	0.20	0.24	0.12	0.0
90	1.24	2.97	1.06	0.97	1.07	0.54	0.18	0.3

Számítási tapasztalatok:

- ▶ Nem annyira instabil - nem is szabad exponenciálisan növekednie.

Számítási tapasztalatok:

- ▶ Nem annyira instabil - nem is szabad exponenciálisan növekednie.
- ▶ Az instabilitás mértéke alig függ a perturbációtól.

Számítási tapasztalatok:

- ▶ Nem annyira instabil - nem is szabad exponenciálisan növekednie.
- ▶ Az instabilitás mértéke alig függ a perturbációtól.
- ▶ Sebesség: képes $3 \cdot 10^9 = 1.5 \times 10^5 \times 100 \times 200$ részecskét kezelni 90000 lépésen át.